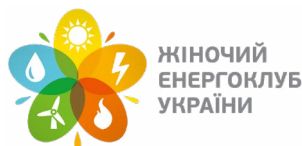
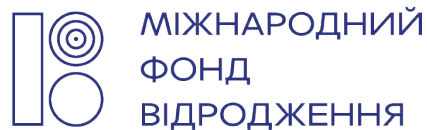

УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС

РІЧНИЙ МОНІТОРИНГОВИЙ ЗВІТ
2022 РІК

Даний документ був виготовлений за фінансової допомоги Європейського Союзу у межах проєкту «Інтеграція сталого розвитку в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу» та Міжнародного фонду "Відродження" у рамках проєкту «Адвокація «зеленого» відновлення України через посилення підтримки України та послаблення російського впливу в ЄС». Проєкт реалізується консорціумом громадських організацій, зокрема:

ГО «ДІКСІ ГРУП»,
ГО «РЕСУРСНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР «СУСПІЛЬСТВО І ДОВКІЛЛЯ»,
ДОБРОВОЛЬНЕ ОБ'ЄДНАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ-АСОЦІАЦІЯ «ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ МІСТА УКРАЇНИ»,
ГО «УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ЛІДЕРСТВА»,
ГО «ЖІНОЧИЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КЛУБ УКРАЇНИ»,
ГО «ДЗИГА»,
ГО «ПЛАТО»
під загальною координацією ГО «ДІКСІ ГРУП».

Відповідальність за зміст цього документа несе ГО «ДІКСІ ГРУП» і за жодних обставин зміст не може вважатися таким, що відображає позицію Європейського Союзу та/або Міжнародного фонду "Відродження".

РЕЗЮМЕ

Реалізація принципів та цілей Європейського зеленого курсу (ЄЗК) в Україні протягом 2022 року відзначалась значними труднощами, пов'язаними із повномасштабним російським військовим вторгненням. Так само **російська війна проти України та економічна агресія проти країн ЄС** зумовила перегляд багатьох політик та заходів, пов'язаних із ЄЗК у самому Євросоюзі, що впливало на процеси в Україні. Попри всі труднощі, реалізація підходів ЄЗК залишалась серед пріоритетів українського уряду і парламенту впродовж року, а **набуття Україною статусу країни-кандидата в ЄС** створило додаткові підстави для збереження цієї пріоритетності.

Загальними тенденціями 2022 року є:

- Уповільнення реформи енергетичних ринків та **введення тимчасових механізмів для підвищення безпеки постачання і захисту споживачів** в умовах війни, що частково узгоджувалось із практиками в ЄС;
- **Оновлення деяких секторальних документів** стратегічного планування в сфері енергетики (наприклад, Концепція запровадження та розвитку ринку «зелених» облігацій, Концепція впровадження «розумних мереж»);
- Продовження законодавчої роботи з імплементації відповідних актів законодавства ЄС, яка водночас зберігає недоліки, пов'язані з **закритістю процесу прийняття рішень і браком достатньої експертизи** нормативних актів на відповідність нормам ЄС;
- Продовження активної **кліматичної дипломатії** та водночас суттєве **сповільнення темпу внутрішніх реформ** у сфері кліматичної політики та охорони довкілля;

- Отримання Україною **доступу до окремих фінансових інструментів ЄС (наприклад, LIFE)**, зокрема пов'язаних зі сферами ЄЗК;
- Початок **планування повоєнного відновлення України**, де відзначено пріоритет підходів ЄЗК та в цілому набуття членства в ЄС.

Руйнівні наслідки війни актуалізували питання повноцінної перебудови економіки України на нових засадах і без минулих недоліків, зокрема браку якісних стратегічних підходів, зарегульованості ринків, відсутності стимулів для запровадження нових технологій. Вважаємо, що **якісна повоєнна відбудова повинна відбуватися у синергії із процесами набуття членства в ЄС**, де імплементація принципів ЄЗК має ключове значення. Проте, варто мати на увазі, що цей процес не скасовує та не підмінює чинних зобов'язань України.

На поточному етапі слід забезпечити **повноцінну імплементацію усіх наявних зобов'язань України**, зокрема в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, а також **врахувати останні тенденції ЄЗК** в усіх сферах політики та законодавства у процесі проведення відповідних реформ. Наприклад, прийнятий Закон «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією», законопроекти щодо реформи промислового забруднення не враховують частину положень відповідних актів ЄС, а це вимагатиме змін та доопрацювання актів у майбутньому. Таким чином, **виконання УА повинно набути нового розуміння** – мінімуму, який Україна повинна виконати, не чекаючи на відкриття офіційних переговорів по розділах, які охоплюватимуть зокрема сферу довкілля, зміни клімату, енергетики тощо.

Досягнення амбітних цілей повоєнного відновлення та впровадження принципів ЄЗК неможливе **без підвищення прозорості у процесі прийняття рішень та розробки законодавчих актів**, для ефективної та широкої дискусії, визначення оптимальних підходів. Наразі поширеною є практика, коли **громадськість, експертні кола не залучаються до прийняття важливих рішень і нормативних актів, або залучаються суто формально**, без дотримання процедур та достатнього часу для обговорення. Наприклад, до розроблення проєкту Плану відновлення України було широко залучено різні зацікавлені сторони, проте більшість із наданих громадськістю пропозицій - принаймні, на рівні групи з питань енергетичної безпеки - не були враховані. Збереження такої тенденції призведе до провалу системних реформ у сферах ЄЗК, а відтак і браку реального прогресу в європейській інтеграції та повоєнній відбудові України. Тому ми очікуємо докорінної зміни підходу у прийнятті рішень.

Ще одним важливим аспектом реалізації ЄЗК має стати повноцінна імплементація актів законодавства ЄС в національне законодавство України, аби воно не лише відповідало загальним напрямкам, а й змісту і принципам *acquis*. Для цього важливим є забезпечення **повноцінної та всебічної експертизи проєктів актів** на етапі розроблення та погодження. Тому покращення відповідної експертизи очікується у роботі усіх органів влади та особливо Кабінету Міністрів та Верховної Ради.

Процес оптимізації органів влади повинен враховувати ці потреби та, зокрема, передбачати **достатню спроможність** для виконання євроінтеграційних функцій. У цьому контексті важливим позитивним сигналом є зміни, внесені у грудні 2022 року до плану заходів з реалізації Стратегії реформу-

вання державного управління України на 2022-2025 роки. Вони передбачають проведення обстеження щодо інституційної спроможності та кадрового складу державних органів, відповідальних за виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, подальше посилення цієї спроможності, у т.ч. через програми підвищення кваліфікації державних службовців.

Важливо відзначити й інші позитивні аспекти діяльності органів влади та громадськості в Україні у контексті впровадження ЄЗК. Так, попри війну, в Україні тривало **планування зеленої трансформації економіки** як на місцевому, так і загальнодержавному рівні. Окрім того, відбувалася активна робота у сфері **кліматичної дипломатії**, зокрема у питаннях актуальності повоєнної зеленої відбудови та донесенні до міжнародного співтовариства інформації про шкоду довкіллю, якої завдає війна, її негативні наслідки для клімату та потребу у зеленій відбудові та трансформації.

Великим **спільним здобутком громадськості та уряду також стало надання Україні статусу держави-кандидата на вступ до ЄС**, чому передувала кропітка дипломатична та технічна робота. Більше того, у 2022 році Україна отримала доступ до фінансових інструментів ЄС, зокрема програм LIFE та Horizon, що також повинно суттєво підвищити приватну та громадську ініціативу з реалізації ЄЗК в Україні. Для ефективного використання цього потенціалу та нових можливостей України важливим є продовження роботи з підвищення потенціалу та усунення недоліків у процесі впровадження ЄЗК в Україні, зокрема беручи до уваги рекомендації, наведені нижче.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДЛЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

- Продовжувати роботу над **Планом повоєнного відновлення України**, який повинен **базуватися саме на зеленому відновленні як загальній візії**. План повинен враховувати поточні перешкоди для реформування відповідних сфер та виробити основні підходи для їх подолання. Відповідні зміни до документів стратегічного планування України у сферах, пов'язаних з ЄЗК, також необхідні для вироблення системного підходу у плануванні та уникнення суперечностей.
- Забезпечити **всебічне залучення експертного середовища та громадськості** до процесу прийняття рішень та розроблення нормативно-правових актів. Зокрема, повинна бути налагоджена практика вчасного повідомлення громадськості про розроблення проєктів НПА, проведення широких обговорень та фіксування усіх пропозицій, обґрунтування щодо їх прийняття, часткового прийняття або відхилення.
- Налагодити **повноцінну експертизу проєктів НПА щодо відповідності acquis ЄС**. Така експертиза повинна не лише формально оцінювати відповідність законодавству ЄС, а й враховувати реальну подальшу імплементацію вимог acquis у систему законодавства України та додаткові кроки необхідні для цього, включно із змінами в інші законодавчі акти.
- Активно **відстежувати зміни у законодавстві та політиках ЄС, брати участь у дискусіях** та проводити підготовчу роботу із впровадження цих змін в Україні. Для цього доцільним є налагодження ефективного обміну інформацією та діалогу з інституціями ЄС, використовуючи статус країни-кандидата.
- Відстоювати **можливі винятки від загальних вимог** законодавства ЄС для України у випадках, коли це обумовлено військовими діями на території України та наслідками російської агресії. Водночас, такі винятки не повинні скасовувати загальні довгострокові цілі ЄС.

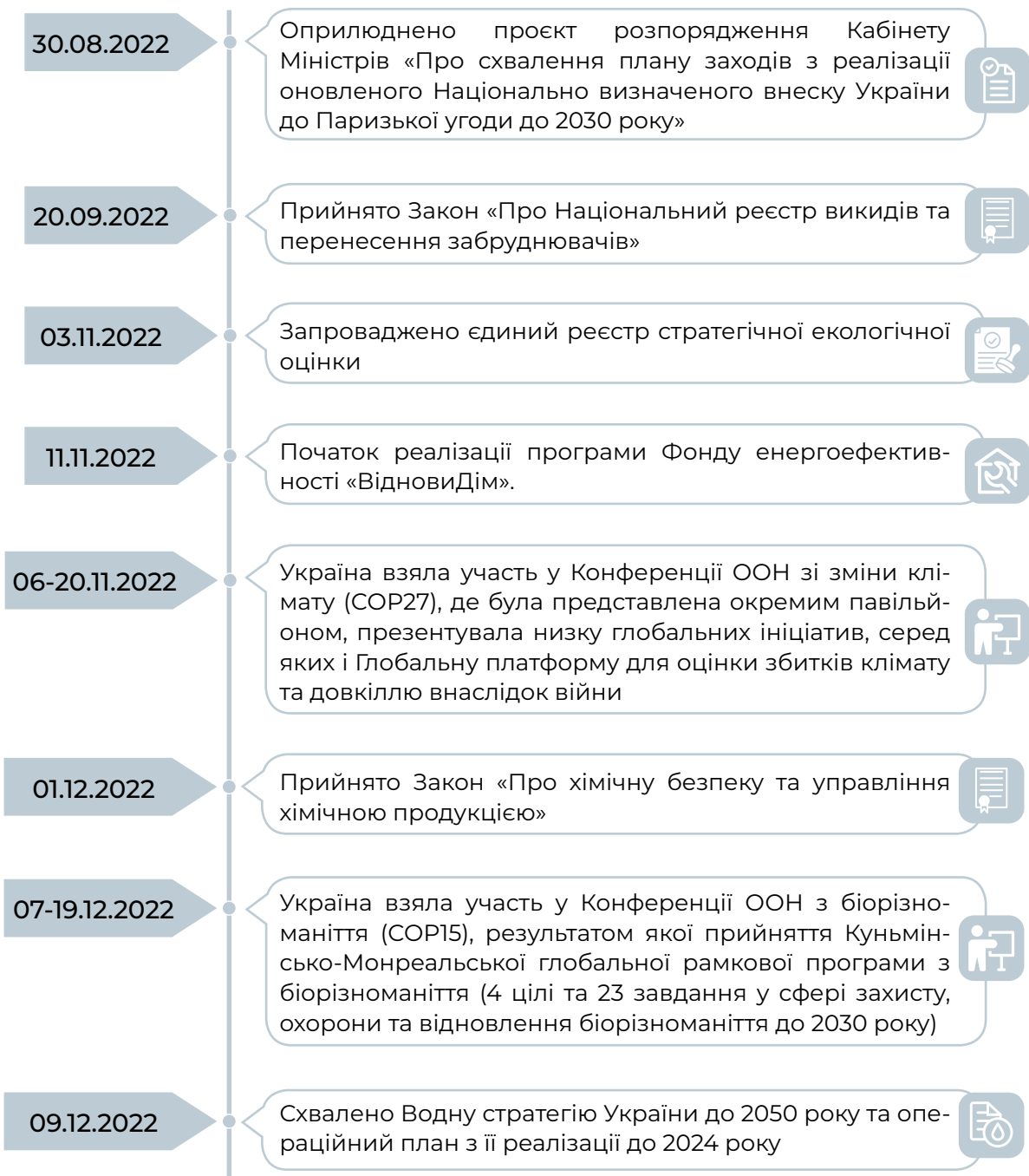
- Сприяти **використанню інструментів фінансування ЄС для відбудови та трансформації міст України**. Для цього потрібна системна підтримка підвищення спроможності самих міст до відбудови, розвитку та зеленої трансформації, надання їм чітких механізмів отримання коштів.

ДЛЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС

- Впевнитися в **ефективному та інклюзивному процесі залучення громадськості до діяльності платформи повоєнного відновлення України**, а також забезпечити участь громадськості та експертного середовища **у процесі переговорів про вступ України до ЄС**, зокрема підготовці переговорних позицій та “дорожніх карт” необхідних реформ у рамках відповідних глав acquis ЄС.
- Сприяти реформі державної служби в Україні, зокрема **підтримуючи спроможність органів влади** у питаннях європейської інтеграції та імплементації вимог європейського законодавства в рамках міжнародних зобов'язань України.
- Проводити активну роз'яснювальну роботу щодо **можливостей долучення до програм та інструментів фінансування ЄС** для потенційних заявників з України, а також **розширювати можливості фінансування**, зокрема в рамках інструментів, які призначені для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Зелене відновлення економіки України потребуватиме як використання існуючих, так і **розробки нових програм підтримки** (у координації з іншими країнами-партнерами і донорами).
- **Включати стейкхолдерів з України (не лише від органів влади, але і від громадськості) до дискусій щодо політик ЄС** у сферах ЄЗК, обговорення законодавчих змін, а також змін у політиках ЄС, які матимуть вплив на Україну.
- Створити **умови для залучення українських міст** до існуючих інструментів ЄЗК, таких як Новий європейський Баугауз, Європейський кліматичний пакт, Угода зелених міст.

ТАЙМЛАЙН

ЗАГАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Протягом 2022 року відбулися важливі геополітичні події, зокрема активізувались процеси посилення спільної безпеки країн Європи в світлі російської агресії та військового вторгнення в Україну. Зазначені процеси також були підтримані на рівні інших країн світу, зокрема в рамках ООН, G7 та інших форматів міжнародної співпраці.

Військове вторгнення в Україну спричинило безпрецедентну енергетичну кризу, стрімкий ріст цін на природний газ та інші енергетичні товари, загальну високу інфляцію. Втім, ЄС спромігся на організацію системної протидії кризі, зокрема у спільних підходах із диверсифікації джерел енергопостачання та посиленні енергетичної безпеки.

Важливим є також те, що кліматична політика залишилась серед основних пріоритетів як ЄС, так й інших найбільших економік світу, що зокрема було підтверджено протягом COP27 у Шарм-ель-Шейху. Більше того, кліматична політика стає важливим інструментом для довгострокової енергетичної безпеки шляхом відходу від викопних палив.

Так само протягом року активно тривали євроінтеграційні процеси, пришвидшене надання Україні та іншим державам (зокрема, Молдові) статусу країни-кандидата в ЄС, посилення механізмів співпраці всередині Євросоюзу. Передбачається, що важливою віхою наступного року стане відкриття вступних переговорів між Україною та ЄС і подальше виконання критеріїв для вступу. Цей процес зумовлюватиме темп майбутніх реформ і реалізацію принципів ЄЗК в Україні.

Також очікується посилення військової допомоги Україні та згуртованості країн світу у протидії російському вторгненню, що може дозволити відновити територіальну цілісність України та досягти завершення активної фази війни у перспективі наступного року.

У будь-якому зі сценаріїв, усім стейкхолдерам слід посилити роботу із реалізації ЄЗК задля забезпечення умов ефективного повоєнного відновлення України.

ЕНЕРГЕТИЧНІ РИНКИ

РЕЗЮМЕ

Російська повномасштабна агресія та її наслідки фактично «поставили на паузу» розвиток ринків газу та електроенергії в Україні. В окремих сферах регулювання відбувся відкат у вже здійснених реформах – повернення до жорсткого цінового регулювання на ринку природного газу, жорсткіші нижні та верхні граничні ціни (price caps) на ринку електроенергії.

Разом з тим, з деяких питань мав місце хоч і незначний, але поступ. Частина цього поступу була пов'язана з імплементацією в українське законодавство нормативних актів ЄС «попереднього покоління» (впровадження механізму ІТС), тоді як інші були більше пов'язані з цілями ЄЗК (розвиток ринку біометану).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді України:

ухвалити всі акти на імплементацію Третього енергетичного пакету ЄС, в першу чергу Регламенту (ЄС) № 1227/2011 про добросовісність та прозорість на оптовому енергетичному ринку (REMIT) та Регламенту (ЄС) № 347/2013 про настанови для транс'європейської енергетичної інфраструктури (в оновленій версії - Регламенту (ЄС) 2022/869);

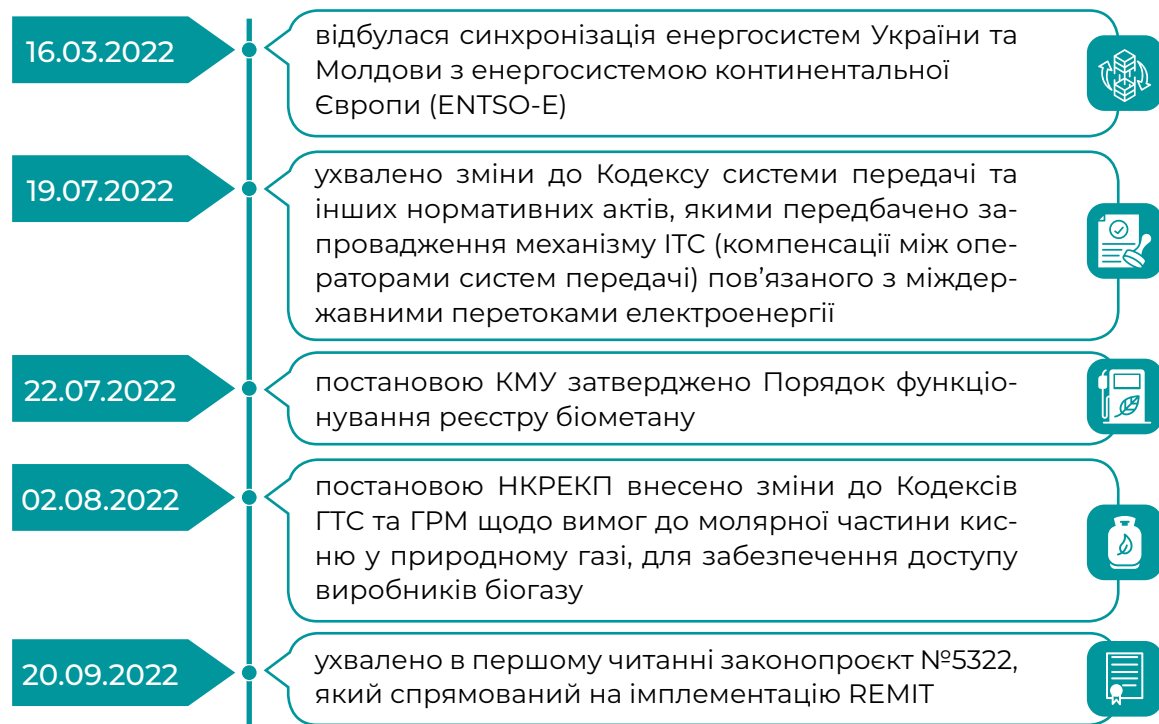
Уряду України (зокрема, Міненерго), НКРЕКП:

- спільно розробити порядок поступового переходу до ринкового ціноутворення на газ та електроенергію, який би враховував обставини військового часу, амбіції України в частині розвитку ВДЕ та вимоги релевантних актів ЄС;
- на період такого переходу розробити методики розрахунку регульованих цін на електроенергію та газ, які б дозволяли збалансовувати інтереси різних учасників ринку, покращити його ліквідність без накладення надмірного фінансового тягаря на кінцевих споживачів;
- запровадити формальне партнерство Україна-ЄС, спрямоване на розвиток біометанової галузі в країні. Партнерство важливе для уніфікації функціонування ринків біометану в Україні та ЄС, отримання Україною досвіду регулювання галузі;
- розробити, у консультації з усіма зацікавленими сторонами, проекти актів законодавства, націлених на імплементацію «ринкових» директив та регламентів так званого «четвертого енергопакету» ЄС (Clean energy for all Europeans package).

Уряду України (Міненерго, Мінсоцполітики, Держенергонагляд, Держпродспоживслужба), НКРЕКП:

розробити і затвердити Порядок захисту вразливих споживачів, що дозволить би визначити категорії вразливих споживачів, порядку їх обліку, заходів з моніторингу та державного контролю за належністю до таких категорій, спеціальні заходи захисту (зокрема, обсяг адресної допомоги).

ТАЙМЛАЙН

Основні події

У звітному році події, рішення та нормативні акти, пов'язані з ринками газу та електроенергії, були націлені переважно на реагування на російську повномасштабну агресію та її фінансові, економічні та безпекові наслідки. Загалом мав місце відкат в реформах ринку, який характеризувався низкою загальних тенденцій.

Звужено можливості для якісного нагляду та моніторингу енергетичних ринків, оскільки Верховна Рада, КМУ та НКРЕКП ухвалили низку рішень, які обмежили таку спроможність. Так, постановою НКРЕКП на більшу частину 2022 року було [скасовано](#) проведення планових та позапланових перевірок ліцензіатів. На кінець року це обмеження [стосується](#) лише тих ліцензіатів, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях або в місцях проведення бойових дій. Законом України

[«Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни»](#) суб'єктам звітності (серед яких ліцензіати НКРЕКП та респонденти Держстату) дозволено подавати відповідні документи протягом 3 місяців з дня припинення воєнного стану. Таке рішення значно обмежує Регулятора у зборі даних про ринки, що в свою чергу впливає на якість регулювання.

Посилено захист побутових споживачів від цінових коливань на енергетичних ринках. Економічні наслідки війни змусили політичне керівництво країни вдасться до досить активних заходів захисту побутових споживачів. Головними рішеннями в цьому сенсі є накладення в березні [мораторію](#) на припинення надання комунальних послуг та нарахування штрафів та пені за їх несплату, а у липні 2022 року - [мора-](#)

[торію](#) на підвищення тарифів на газ, його розподіл, теплопостачання та інші комунальні послуги.

Головними тенденціями *газового* ринку стали:

Повернення до жорсткого цінового регулювання на оптовому та роздрібно-му ринках. Після періоду квазі-регулювання цін на газ в 2021 році (через [базові річні пропозиції](#) та [трирічні договори для виробників тепла](#)) уряд повернувся до прямого регулювання для майже всіх категорій споживачів. У березні 2022 року постачання газу на пільгових, неринкових умовах було застосоване [спочатку](#) до 12 ТЕС, [згодом](#) до операторів ГРМ для покриття їх виробничо-технологічних витрат/втрат, а [також](#) до побутових споживачів. В липні КМУ була ухвалена [постанова](#), якою пряме цінове регулювання було застосоване і до виробників тепла та бюджетних установ. В грудні положення про покладання спеціальних обов'язків (ПСО) [розповсюдилось](#) на всю теплову генерацію електроенергії. Слід зазначити, що разом із низькими цінами, отримувачі «пільгового» газу отримали низку зобов'язань в частині гарантування розрахунків за отриманий ресурс (необхідність укладення договорів про добровільне списання коштів, тощо). Самі ж обсяги газу, які постачаються різним категоріям споживачів, строго обмежуються, до прикладу, історичними обсягами споживання.

Продовження спаду ліквідності оптового ринку, зростання рівня заборгованості. Падіння рівня платежів, скорочення обсягів ринку через руйнування та зменшення споживання очікувано призвели до погіршення фінансового стану учасників ринку, зростання і так значної заборгованості з боку операторів ГРМ та постачальників, виробників тепла. Разом з тим, врегулювання історичних заборгованостей в Україні планують здійснити через [складний механізм взаємозаліків](#), який також передбачатиме значні вливання з державного бюджету (в 2022 році такі вли-

вання мали [скласти](#) 76 млрд грн).

Проблеми прозорості біржової торгівлі. Попри жорстке регулювання майже всіх сегментів ринку природного газу, залишалася частка ринку, на якій були можливі конкурентні купівля-продаж «блакитного палива». Йдеться про збут газу приватними видобувними компаніями, які з війною [втратили](#) своїх великих промислових споживачів. У липні 2022 року [змінами](#) до Закону «Про ринок природного газу», «Нафтогаз» зобов'язали викупувати газ приватних видобувників «у прозорий та недискримінаційний спосіб на біржових та/або позабіржових аукціонах (торгах)». Проте, обрана «Нафтогазом» платформа для такої торгівлі є [непрозорою](#), оскільки не має власного сайту та ліцензії товарної біржової, що є порушенням відповідного законодавства.

Значна концентрація у роздрібному сегменті та в діяльності з розподілу газу, зростання ролі «Нафтогазу». В травні 2022 року арештовані корпоративні права у 26 операторах ГРМ були [передані](#) Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА). Згодом Кабмін [передав](#) ці активи «Чорноморнафтогазу» (дочірня компанія НАК «Нафтогаз України»). Протягом року «Нафтогаз» [не мав ефективного контролю](#) над отриманими активами, проте [створив](#) нову дочірню компанію для управління «Газорозподільні мережі України». У 2023 році «Нафтогаз» збирається здійснювати повноцінний контроль над більшістю газорозподілу в Україні, що може вимагати перевірки на відповідність правилам анбандлінгу (відокремлення діяльності з постачання від транспортування та розподілу).

Крім того, з червня 2022 року майже всі побутові споживачі (8,8 млн) були [переведені](#) на постачальника останньої надії – дочірньої компанії «Нафтогазу» (ТОВ «ГК «Нафтогаз України»). Причина – історичні постачальники (так звані «газзбути») не змогли виконати умови

отримання пільгового газу за новою моделлю PCS і по суті вибули з ринку. Таким чином, Нафтогаз [контролює](#) майже весь роздрібний сегмент ринку газу.

Головними тенденціями ринку електроенергії були:

Продовження цінових обмежень на оптовому ринку електроенергії.

Станом на кінець звітнього року на оптовому ринку електроенергії продовжувалось жорстке обмеження як цін на різних сегментах (верхні та нижні price caps), так і обсягів електроенергії, які на них торгуються. Основні обмеження викладені в ухваленій 25 лютого [постанові](#) НКРЕКП «Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану», яка протягом війни неодноразово змінювалась та доповнювалась новими обмеженнями. Лише у вересні 2022 року НКРЕКП [прийняла](#) методичку щодо визначення істотного коливання цін та встановлення граничних цін на організованих сегментах ринку (РДН, ВДР та БР), а нові рівні price caps були запропоновані в кінці року та проходили публічне обговорення.

Нормативне закріплення зниження рівня розрахунків з виробниками електроенергії з ВДЕ. 15 червня Міненерго ухвалило [наказ](#), яким передбачено значне скорочення рівня виплат за «зеленим» тарифом на період воєнного стану. Виплати в 2022 році здійснюються за фактом наявності коштів на рахунку «Гарантованого покупця», зокрема за результатами продажу електроенергії кожного місяця (на подекандній основі) виплати для сонячних станцій становлять 18% від середньозваженого «зеленого» тарифу в 2021 році, для вітряних – 18%, для виробників з гідроенергії – 35%, виробників з біогазу – 45%, з біомаси – 75%; залишок коштів має розподілятися між ВДЕ-виробниками пропорційно до цих показників.

Синхронізація української енергосистеми з європейською та подальший комерційний експорт електроенергії.

16 березня [відбулася](#) синхронізація ОЕС України та Молдови із ENTSO-E, що дало змогу виключити ризики, пов'язані з російським та білоруським впливом на стабільність роботи української енергосистеми. Це також відкривало можливості для нарощування транскордонної торгівлі з країнами ЄС, зокрема експорту з України, який здійснювався до перших масованих ракетних ударів енергосистеми 10 жовтня 2022 року. Левова частка прибутків від експорту спрямовувались на фінансування «Гарантованого покупця» в межах [нових](#) змін до режиму PCS.

Попри ці тенденції, які переважно ознаменовували відхід від європейських практик регулювання енергетичних ринків, мали місце точкові зміни, які навпаки сприяли їх запровадженню, в тому числі у фарватері Європейського зеленого курсу.

Так, було ухвалено два рішення, які сприяють **становленню повноцінного ринку біометану в Україні**. Перше – ухвалення Кабміном [Порядку функціонування реєстру біометану](#), який створює регуляторні передумови для обліку виробництва, транспортування та споживання біометану, створення системи гарантій біометану. Друге – [внесення змін до кодексів ГРМ та ГТС](#), якими послаблюються вимоги до якості біометану при його транспортуванні магістральними та розподільними мережами шляхом збільшення допустимої молярної частки кисню в газі до 0,2 мол. % для ГТС і до 1,0 мол. % для ГРМ. Це відкриває більші можливості для транспортування біометану українського виробництва магістральними та розподільними газопроводами. До слова, в [робочому документі](#), який доповнював комюніке Єврокомісії REPowerEU та був ухвалений в травні 2022 року, Україна була згадана як один з можливих партнерів ЄС у розвитку біоматнової галузі.

В електроенергетичному секторі важливими стали ухвалення регуляторних актів, які уможливають **запровадження механізму ІТС в Україні**. ІТС – це механізм компенсації оператору системи передачі витрат, пов'язаних з транскордонними переміщенням електроенергії. Введення механізму є виконанням вимог Регламенту (ЄС) № 838/2010, яке може посприяти активнішій транскордонній торгівлі електроенергією, що в умовах є війни є важливим.

Важливим кроком в досягненні прозорості енергетичних ринків має стати ухвалення законопроекту, який імплементує в українське законодавство положення Регламенту (ЄС) № 1227/2011 про добросовісність та прозорість на оптовому енергетичному ринку (REMIT). Цей акт передбачає запровадження інструментів протидії зловживанням,

зокрема шляхом надання Регулятору більших повноважень. Також у REMIT викладено вимоги щодо розкриття внутрішньої інформації учасниками ринків електроенергії та газу. У вересні 2022 року ВРУ **прийняла** в першому читанні відповідний законопроект №5322, в 2023 році очікується його подальший розгляд.

Також енергетичні ринки згадувались у **відповідному розділі** проєкту Плану відновлення України, зокрема визначалась необхідність переходу до ринкового ціноутворення, але без зазначення регуляторних засобів та інструментів планування. Уточнення порядку та засобів переходу до ринкового ціноутворення на газ та електроенергію є важливими для забезпечення життєздатності та виконуваності Плану відновлення.

Політика ЄС

В 2022 році дії ЄС на енергетичних ринках були спрямована переважно на пом'якшення наслідків поступової відмови від російських енергоносіїв. “Першою ластівкою” в цьому сенсі став **план REPowerEU**, який дав початку низці ініціатив, які отримали своє втілення та продовження в нових нормативних документах.

Зокрема, в контексті ринку газу, йдеться про встановлення обов'язкових цілей із заповнення сховищ, передбачене **Регламентом (ЄС) 2022/1032** від червня 2022 року, добровільне та обов'язкове скорочення споживання газу, закріплене **Регламентом (ЄС) 2022/1369** від серпня 2022 року, спільну закупівлю газу для диверсифікації джерел імпорту (ініціатива EU Energy Platform, визначена **Регламентом (ЄС) 2022/2576** від грудня 2022 року).

На ринку електроенергії **Регламентом (ЄС) 2022/1854** від жовтня 2022 року також запроваджувались обмеження попиту на електроенергію в пікові го-

дини для зменшення цінового тиску. Крім того, Регламент передбачає перерозподіл надприбутків окремих категорій виробників електроенергії на цілі пом'якшення наслідків рекордного зростання цін на енергоносії в ЄС (зокрема, заходи підтримки вразливих споживачів).

Виключність ринкових обставин також змусила ЄС тимчасово відійти від існуючих правил надання держдопомоги для підприємств, які постраждали від рекордних цін на енергоносії, встановивши **тимчасову нормативну рамку** для спрощеного надання фінансування, яка була ухвалена в березні 2022 року.

Також в ЄС триває дискусія щодо реформатування існуючої моделі **ринків електроенергії та газу** для кращої відповідності викликам, які несе зелений перехід та наслідки російської агресії. Результати цієї дискусії матимуть практичні наслідки і для України, зокрема процесу набуття членства в ЄС.

ВІДНОВЛЮВАНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ (ВДЕ)

РЕЗЮМЕ

Ініціативи та політики України щодо розвитку сектору ВДЕ, в цілому навіть попри війну та великі втрати сектору (90% потужностей ВЕС та 40-50% потужностей СЕС в окупації, пошкоджено або знищено), продовжують рухатись відповідно до європейських політик та ініціатив Європейського зеленого курсу, враховуючи цілі ЄС, ведеться робота над стратегічним плануванням розвитку «зеленої», зокрема водневої енергетики.

Водневі ініціативи також цілком відповідають політикам у рамках ЄЗК, оскільки у Водневій стратегії ЄС Єврокомісія визначила Україну одним з пріоритетних партнерів. Крім цього, у плані REPowerEU Єврокомісія передбачає створення кількох коридорів імпорту водню в ЄС, один з яких – саме з Україною, як тільки будуть для цього умови.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді України:

Прискорити розгляд та прийняття законодавчих ініціатив уряду із запровадження системи стимулювання ВДЕ на основі аукціонів та контрактів на різницю (за моделлю Feed-in-Premium), а також механізму net billing задля досягнення більш гнучкої, децентралізованої енергосистеми, збільшення розподіленої генерації з ВДЕ, зокрема шляхом створення класу проз'юмерів (споживачів-виробників енергії);

Уряду України (Міненерго, Держенергоефективності):

- затвердити Національний план дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року, що має включати стимули розвитку сектору ВДЕ відповідно до політик ЄЗК, зокрема подальший розвиток генерації з відновлюваних джерел енергії малими споживачами;
- забезпечити перегляд ключових припущень та показників плану в повоснний період, з урахуванням нових економічних умов.

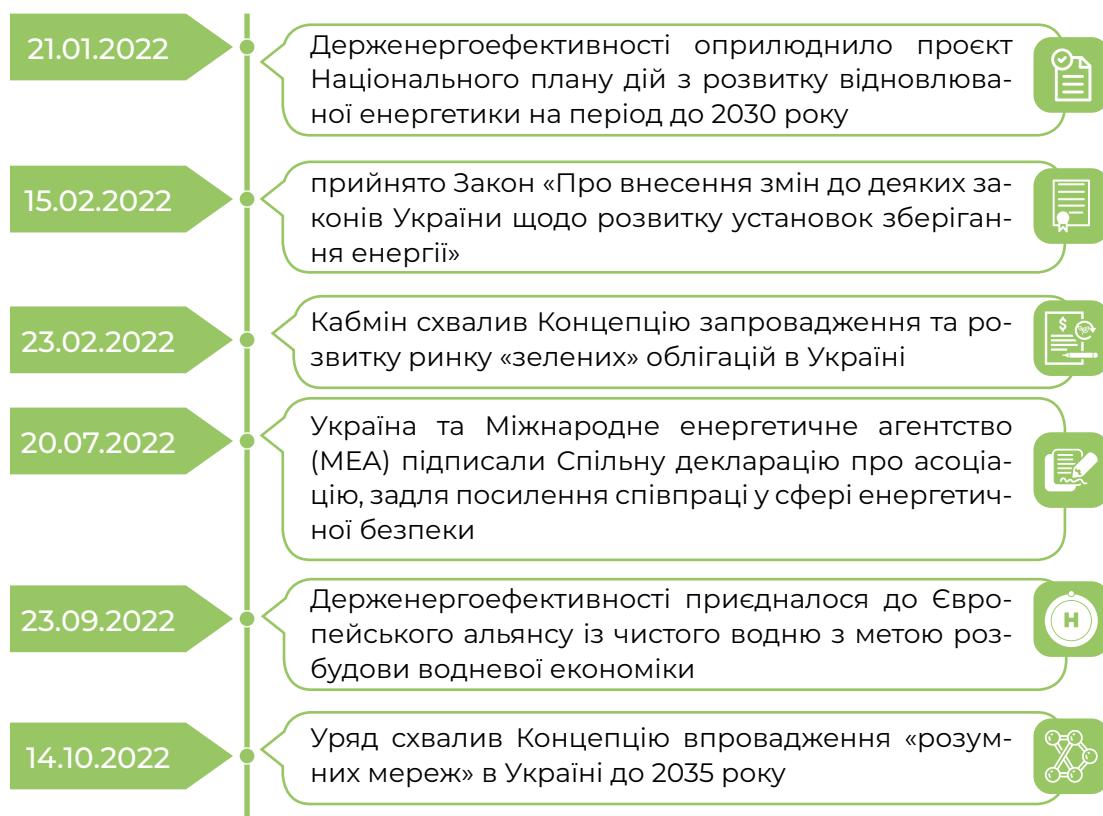
Уряду України у контексті проєктів Плану відновлення:

- переглянути запропоновані заходи із збільшення генерації з ВДЕ у напрямку збільшення амбітності на період до 2026 року, зокрема у відновленні зруйнованих потужностей ВДЕ та перетворенні потужностей «традиційної» генерації;
- передбачити запуск ширшої програми підтримки для побутових споживачів, малого бізнесу на розгортання ВДЕ-установок.

Уряду України (Міненерго):

завершити розробку та затвердити Водневу стратегію України, яка б передбачала відповідність водневим ініціативам ЄС та їх планам щодо залучення стейкхолдерів з України в елементи ланцюга доданої вартості в ЄС.

ТАЙМЛАЙН

Основні події

23 лютого для залучення фінансування в проєкти екологічного спрямування **Кабмін схвалив** Концепцію запровадження та розвитку ринку «зелених» облігацій в Україні. Такий ринок сприяв би залученню фінансування в проєкти ВДЕ, енергоефективності, зменшенню споживання паливно-енергетичних ресурсів та скороченню викидів. Втім, наступного дня 24 лютого плани України на стабілізацію фінансового ринку, обслуговування та зменшення боргів, запровадження ринку «зелених» облігацій перервалися через війну.

Відтак, ініційовані та схвалені політики України щодо розвитку сектору ВДЕ розглядаються не лише через призму Цілей сталого розвитку, а й безпекових викликів. Втім, навіть під час військового й енергетичного терору з боку росії, забезпечуючи роботу критичних

об'єктів інфраструктури, Україна також не відмовляється від можливостей розвитку сектору ВДЕ.

На початку 2022 року, з метою впровадження положень Директиви RED II розроблено проєкт Національного плану дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року, який визначить розвиток галузі на десятиріччя та увійде складовою частиною до інтегрованого Національного плану з питань енергетики та клімату. У проєкті документу визначено, що частка ВДЕ має зрости до рівня 27% до 2030 року, в тому числі в електроенергетиці – до 25%, опаленні та охолодженні – до 35%, транспорті – до 14%. Крім того, Держенергоефективності пропонує забезпечувати подальший розвиток відновлюваної енергетики на конкурентних та ринкових засадах,

у тому числі в рамках аукціонної системи підтримки, а саме за моделлю Feed-in-Premium (відповідний законопроект був **розроблений** Міненерго у серпні 2021 року). Станом на грудень 2022 року проект Плану **погоджено** Міненерго, узгоджено із заінтересованими сторонами та доопрацьовано з урахуванням зауважень.

Також **ведеться робота** щодо оновлення первинного законодавства для впровадження гарантій походження усіх видів «зеленої» енергії. У цьому напрямі налагоджено партнерство із Секретаріатом Енергетичного Співтовариства для створення регіонального хабу гарантій походження енергії. Держенергоефективності акцентує увагу на необхідності запровадження системи видачі гарантій походження електроенергії з альтернативних джерел енергії, в тому числі тим споживачам, які будують ВДЕ-установки для власного споживання.

У лютому 2022 року Верховна Рада України **ухвалила** закон про внесення змін до деяких законів про розвиток установок зберігання енергії та їх операторів. Однією з ключових цілей закону є врегулювання можливості використання систем накопичення енергії (СНЕ) споживачами, виробниками електроенергії, включаючи ВДЕ-генерацію, за окремих умов - операторами системи передачі та розподілу. Додатково, у червні НКРЕКП **схвалила** ліцензійні умови діяльності щодо зберігання енергії, а в **липні** - ліцензійні умови провадження господарської діяльності зі зберігання енергії, що забезпечить використання СНЕ, збалансує роботу енергосистеми та підвищить стабільність електропостачання споживачів.

З метою стимулювання розвитку розподіленої генерації у липні 2022 року Міненерго **ініціювало** законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення

умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів». Проект пропонує на заміну фіксованого і, на думку урядовців, завищеного «зеленого» тарифу для споживачів запровадити нову модель підтримки net billing, яка буде орієнтована на покриття власного споживання та не потребуватиме додаткових фінансових витрат з боку держави та/або інших споживачів. Як стверджують автори, запровадження нової моделі необхідне для гарантування реалістичної та стабільної підтримки виробництва енергії з ВДЕ у майбутньому.

Також, варто відмітити певні ініціативи у напрямку розвитку сектору «зеленого» водню в Україні, з метою інтеграції України в європейські процеси декарбонізації та виходу на ринки ЄС. Так, у вересні 2022 року Держенергоефективності **приєдналося** до Європейського альянсу із чистого водню з метою розбудови водневої економіки як одного із стовпів відбудови України, її енергетичної трансформації та формування підґрунтя для декарбонізації економіки. В свою чергу, «Укргідроенерго», у травні **підписала** Меморандум про взаєморозуміння з німецькою компанією MAN Energy Solutions (постачальник установок з виробництва водню) та глобальним постачальником обладнання й послуг для ГЕС Andrytz Hydro, який передбачає розробку та реалізацію проєктів з виробництва «зеленого» водню в Україні. Станом на кінець 2022 року даний проєкт уже втілюється. Тим часом, у жовтні «Укргідроенерго» **підписала** меморандум з концерном «Галнафтогаз», відповідно до якого компанії будуть ділитись баченням з розробки та реалізації проєктів виробництва, транспортування та продажу «зеленого» водню.

На початку липня 2022 року на міжнародній конференції з відновлення

України в Лугано Україною був **представлений** проєкт Плану відновлення України. В рамках його підготовки у квітні 2022 року було **створено** Національну раду з відновлення України від наслідків війни (Указ Президента від 21 квітня 2022 р. № 266/2022), в вже від серпня 2022 року **розпочався** відбір пропозицій щодо пріоритетних реформ та стратегічних ініціатив.

Аналізуючи перелік запропонованих **загальнонаціональних проєктів** у рамках документу, серед проєктів на розвиток сектору ВДЕ з оціненим фінансуванням зазначено лише кілька, зокрема будівництво 5-10+ ГВт потужностей (залежить від обсягів експорту) та 30+ ГВт для виробництва водню, що передбачено у період 2026-2032 років. Таким чином, може скластись враження, що в Україні у період до 2026 року не відбуватиметься нарощування потужностей ВДЕ, а розвиток сектору відбуватиметься за рахунок інвестування у ядерну енергетику та збільшення видобутку газу.

Пропоновані проєкти та їх амбіційність не є достатніми з огляду на цілі збільшення частки ВДЕ. Зокрема, серед пропозицій єдиним проєктом, що пропонує рішення для підвищення частки ВДЕ на місцях, є заміна газових котлів на теплові насоси. Це може бути гарним рішенням для забезпечення першочергових потреб за допомогою «зелених» технологій, втім не відповідає прагненню нарощувати частку ВДЕ в Україні у довгостроковій перспективі.

Таким чином, попри амбітність окремих кроків, зокрема проєктів щодо збільшення потужностей ВДЕ, систем накопичення енергії, розвитку водневих та біометанових технологій (напряцювання робочої групи «Енергетична безпека»), **залишаються прогалини** стосовно збільшення частки генерації з ВДЕ та інших заходів із декарбонізації енергетичного сектору на період до 2026 року.

Політика ЄС

Протягом 2022 року в країнах ЄС спостерігалось посилення заходів із впровадження ВДЕ на тлі енергетичної кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Високі та нестабільні ціни на енергоносії стимулювали увагу до збільшення споживання енергії з ВДЕ, зокрема заміщення викопних палив на водневій технології.

Так, на початку березня Єврокомісія представила ініціативу **REPowerEU**, що має на меті покінчити із залежністю ЄС від російських викопних палив до 2030 року. А 18 травня було представлено **план REPowerEU**, одне із завдань якого - прискорення впровадження ВДЕ у виробництві електроенергії, промисловості, будівництві та транспорті.

18 травня Єврокомісія, у рамках плану REPowerEU, опублікувала **Рекомендації** щодо прискорення процедур надання дозволів для проєктів ВДЕ та полегшення укладення угод про купівлю-продаж електроенергії. Відповідно до рекомендацій, країни-члени ЄС можуть створити спеціальні зони для розгортання потужностей ВДЕ за скороченою та спрощеною процедурою отримання дозволів у районах із меншим екологічним ризиком.

Втім, ситуація на енергетичних ринках з того часу погіршилася, що спонукало до необхідності термінових заходів. Так, 9 листопада Єврокомісія запропонувала проєкт **Регламенту** для прискорення впровадження ВДЕ. Відповідно до пропозиції, установки ВДЕ будуть вважатися такими, що становлять ви-

щий суспільний інтерес, що дозволить новим процедурам видачі дозволів отримати переваги з негайним ефектом від спрощеної екологічної оцінки. 15 грудня плани Єврокомісії щодо стимулювання використання ВДЕ **було підтримано** в Європарламенті (з певними поправками).

18 жовтня Єврокомісія **опублікувала** План дій “Цифровізація енергетичної системи”. Він має на меті покращити ефективне використання енергетичних ресурсів, полегшити інтеграцію ВДЕ в мережу, заощадити витрати споживачів та компаній через нові технології. Як зазначено у Плані, щоб підвищити ефективність й “інтелектуальність” мереж Єврокомісія підтримуватиме тіснішу співпрацю між операторами систем передачі і розподілу для створення віртуальної моделі (цифрового “двійника”) Європейської електромережі, що дозволить покращити доступність, стійкість та сталість енергомережі ЄС.

У 2022 році Єврокомісія активізувала роботу у напрямку розвитку ринку водню. Так, було поглиблено співпрацю у сфері “зеленого” водню з **Японією, Єгиптом, Намібією, Казахстаном та В'єтнамом**, через укладення політичних декларацій щодо стратегічного партнерства. Також Єврокомісія схвалила два проєкти (1,2) спільного інтересу у водневій галузі, що сприятиме досягненню цілей ЄС щодо декарбонізації, як це передбачено Кліматичним законом ЄС, та зробить внесок у реалізацію плану REPowerEU.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

РЕЗЮМЕ

Орієнтуючись на політики ЄЗК та амбітні цілі плану REPowerEU, а також слідуючи зобов'язанням за Угодою про асоціацію із ЄС, у 2022 році, попри війну, Україна продовжувала працювати над розробкою та прийняттям необхідної законодавчої бази, щоб стимулювати системний розвиток енергоефективної економіки.

На основі досвіду ЄС впроваджується енергоаудит, системи енергоменеджменту, сертифікація енергоефективності будівель, екодизайн та енергомаркування енергоспоживчих послуг, інструменти зеленого фінансування тощо.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

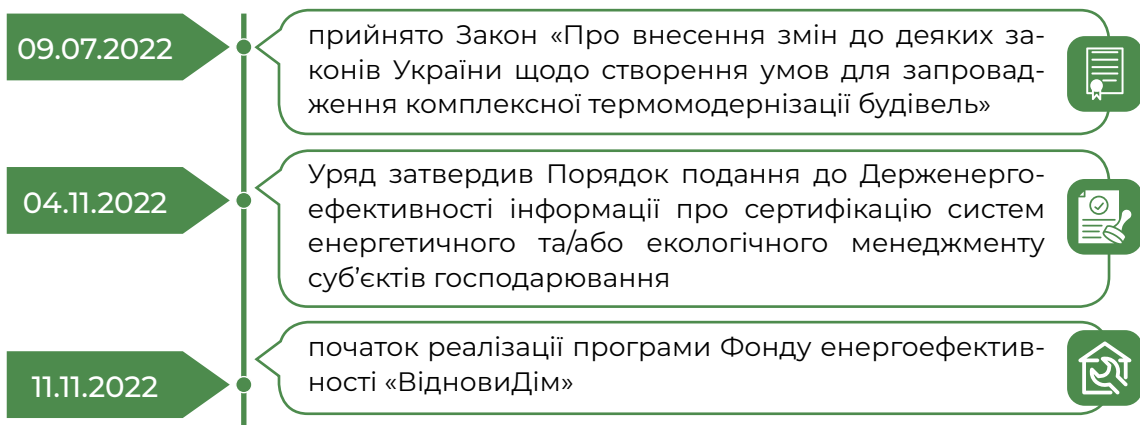
Уряду України:

прискорити прийняття 11 технічних регламентів щодо вимог до екодизайну, зокрема для холодильних приладів, трансформаторів, побутових пральних машин та побутових прально-сушильних машин, джерел світла та окремих механізмів керування, побутових посудомийних машин, електронних дисплеїв.

Уряду України у контексті проєктів Плану відновлення:

- врахувати відповідність проєктів та пропонованих заходів чинним директивам ЄС, а також пропозиції Єврокомісії щодо посилення амбітності цілей з енергоефективності до 2030 року (на підставі плану REPowerEU).

ТАЙМЛАЙН

Основні події

В останні дні 2021 року уряд [схвалив](#) Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року, а також затвердив 3-річний план заходів з його реалізації у 2021-2023 роках. Даним планом, що розроблено відповідно до підходів Директиви 2012/27/ЄС, визначено такі національні цілі – первинне та кінцеве споживання енергії в Україні у 2030 році не повинне перевищувати, відповідно, 91,5 млн т н.е. та 50,5 млн т н.е. Також планом передбачено низку заходів з підвищення енергоефективності у житловому та громадському секторі, транспорті, промисловості, енергетиці.

Крім того, велику кількість ініціатив у 2022 році було проведено на виконання Закону «Про енергетичну ефективність» (прийнятий у 2021 році), що імплементує більшість вимог Директиви 2012/27/ЄС.

Так, у травні 2022 року урядом [скасовано](#) державну експертизу з енергозбереження, на заміну мають «прийти» європейські інструменти, зокрема енергетичний менеджмент та енергетичний аудит.

Також, у травні Держенергоефективності [розробило](#) Порядок формування, оприлюднення та оновлення переліку виконавців енергосервісу, а також потенційних об'єктів енергосервісу. Як відомо, енергосервіс – один із дієвих інструментів, завдяки якому органи влади можуть залучити приватні інвестиції у модернізацію та підвищення рівня енергоефективності бюджетних установ, а також інших будівель, споруд, що у питаннях відбудови та відновлення країни з урахуванням європейських стандартів є дуже важливим.

У сфері енергоменеджменту варто відмітити наступне. У листопаді уряд [затвердив](#) Порядок подання до Держенергоефективності інформації про сертифікацію систем енергетичного та/або екологічного менеджменту

суб'єктів господарювання. Таким чином, в Україні буде створено реєстр підприємств, які впровадили сертифіковані системи енергетичного та/або екологічного менеджменту. Крім того, Агентство [розпочало](#) масштабну кампанію із впровадження систем енергоменеджменту в органах влади та підпорядкованих установах. Так, на кінець 2022 року, за [даними](#) Держенергоефективності, 44 органи державної влади розпочали роботу над впровадженням систем енергоменеджменту. Близько 20% усіх будівель, які знаходяться в користуванні та/або володінні держорганів, охоплено енергомоніторингом. Крім того, енергомоніторинг здійснюється у 69% (14 тис.) будівель, які знаходяться у користуванні та/або володінні 17 ОВА. Також, за рік укладено більше 170 ЕСКО-контрактів.

Також Агентство [працює](#) над розробленням рішення уряду щодо створення та функціонування Національної системи моніторингу енергоефективності. Передбачається, що система працюватиме на базі новітніх цифрових технологій, із застосуванням технічних засобів, що забезпечують збирання, обробку і зберігання інформації щодо використання енергоресурсів для подальшого моніторингу та оцінки ефективності їх використання.

У сфері енергоаудиту, зважаючи на вимоги Закону «Про енергетичну ефективність», Держенергоефективності [працює над розробкою](#) низки проєктів актів, зокрема восени 2022 року було [розроблено](#) проєкт постанови КМУ «Про встановлення розміру плати за здійснення незалежної верифікації звіту з енергетичного аудиту на вимогу замовника енергетичного аудиту», що дасть змогу імплементувати норму законодавства ЄС щодо незалежної верифікації якості та ефективності енергетичних аудитів на основі звітів про їх проведення; а також [розроблено](#) проєкт постанови уряду, який передбачає затвердження Порядку ве-

дення та оприлюднення бази даних витягів із звіту з енергетичного аудиту, а також: незалежного моніторингу витягів із звітів з енергетичного аудиту та незалежної верифікації звітів з енергетичного аудиту, що дозволить систематизувати та підвищити прозорість процесів ведення та оприлюднення бази даних витягів зі звіту з енергетичного аудиту.

Крім того, у листопаді 2022 року уряд [затвердив](#) Порядок, що встановлює механізм надання кваліфікаційними організаціями до Держенергоефективності інформації про підтвердження кваліфікації енергетичних аудиторів, анулювання кваліфікаційного сертифіката або відмову у його видачі.

Варто також відмітити, що попри війну та активні бойові дії на території України, імплементація європейських норм щодо екодизайну та маркування енергоспоживчих продуктів продовжується відповідно до оновленого законодавства ЄС. Так, станом на вересень 2022 року, у сфері впровадження екодизайну в Україні вже [прийнято](#) 16 технічних регламентів щодо енергомаркування енергоспоживчої продукції та 29 технічних регламентів, зокрема:

- технічний регламент щодо вимог до екодизайну для місцевих обігрівачів на твердому паливі, ([постановою](#) КМУ від 03.05.2022 р. № 532);
- технічний регламент енергетичного маркування енергоспоживчої продукції, згідно із оновленим законодавством ЄС ([наказом Міненерго](#) від 27.04.2022 р. № 164);
- технічний регламент щодо вимог до екодизайну для повітрянагрівачів, охолоджувачів, високотемпературних промислових охолоджувачів та вентиляторних доводжувачів ([постановою](#) КМУ від 13.09.2022 р. № 1023).

Внесено [зміни](#) до:

- технічного регламенту щодо системи для визначення вимог з екодизайну

енергоспоживчих продуктів (постанова КМУ від 03.10.2018 р. № 804);

- технічного регламенту щодо вимог до екодизайну для малих, середніх та великих силових трансформаторів (постанова КМУ від 27.02.2019 р. № 152).

Частина постанов про затвердження техрегламентів набере чинності через шість місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні. Також [очікується](#) прийняття ще 11 технічних регламентів щодо вимог до екодизайну, зокрема для холодильних приладів, трансформаторів, побутових пральних машин та побутових прально-сушильних машин, джерел світла та окремих механізмів керування, побутових посудомийних машин, електронних дисплеїв.

Ще один блок політик з енергоефективності, що вартий уваги, - це політики в контексті відновлення. 9 липня 2022 року було [прийнято](#) Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель», що покликаний створити умови для комплексної термомодернізації житлових та громадських будівель. Пізніше, 18 жовтня уряд [затвердив](#) постанову, яка передбачає запуск програми «ВідновиДІМ» в межах роботи Фонду енергоефективності. Дана постанова була затверджена урядом на виконання [Закону](#) та [передбачає](#) запуск програми відновлення житлових будинків, пошкоджених внаслідок воєнних дій, проєкт якої [розроблявся](#) із травня. Вже 11 листопада 2022 року програма «ВідновиДІМ» стартувала, а 29 листопада Фонд енергоефективності та Міжнародна фінансова корпорація (IFC) уклали угоду про виділення грантів ЄС на суму до 25 млн євро для ремонту багатопверхівок, пошкоджених внаслідок війни, у рамках цієї програми.

Запуск програми «ВідновиДІМ» можна вважати певним етапом у відновленні діяльності Фонду енергоефективності в нових реаліях, у яких вимушена жити країна та ще й з важливою метою – ре-

алізації проєктів відновлення житла. Разом з тим, слід не відходити від основної мети Фонду, а це значить, що відновлене житло має демонструвати кращі енергетичні та експлуатаційні характеристики.

Аналізуючи проєкт Плану відновлення у напрямку посилення енергоефективності, варто відмітити, що [напряцювання](#) містять позитивний сигнал до питань відбудови зруйнованої інфраструктури, оскільки, як зазначається, оцінка враховує потреби на відновлення за принципом Build Back Better, що містить додаткову потребу на забезпечення енергоефективності будівель, виробництва; будівництво бомбосховищ; технологічну модернізацію. Таким чином, будівництво має

здійснюватись з дотримання сучасних стандартів щодо енергоефективності (дотримання вимог щодо теплоізоляції). Це, у свою чергу, відповідає практикам та політикам ЄС щодо стимулювання енергоефективності. Попри те, що запропоновані заходи на виконання поставлених цілей та відповідні проєкти не суперечать наближенню законодавства України до ЄС, зокрема враховують положення Директиви 2010/31/ЄС про енергетичні характеристики будівель, Директиви 2012/27/ЄС про енергоефективність будівель та Директиви (ЄС) 2018/2002 щодо енергоефективності, вони все ж характеризуються недостатньою амбітністю цілей до 2030 року.

Політика ЄС

У 2022 році в ЄС було запропоновано підвищити ціль 2030 року щодо енергоефективності до 39% (проти цілі 32,5%, встановленої у 2018 році) порівняно з базовим 2007 роком. Дана ціль передбачає перегляд Директиви 2012/27/ЄС з енергоефективності у рамках слідування загальній амбіції скорочення викидів на 55% від рівня 1990 року до 2030 року.

Нові, більш амбітні цілі з енергетичної ефективності знайшли вираження й у зазначеному вище [плані REPowerEU](#). Зокрема, економія енергії визнається найшвидшим і найдешевшим способом подолати енергетичну кризу та зменшити рахунки для домогосподарств у ЄС. Єврокомісія пропонує посилити довгострокові заходи щодо енергоефективності, зокрема збільшити із 9% до 13% обов'язкову ціль енергоефективності (встановлену Директивою 2012/27/ЄС про енергоефективність порівняно із прогнозами базового сценарію 2020 року) в рамках пакету «Готові до 55» (Fit for 55).

Також, у 2022 році Єврокомісія запропонувала Європейському Парламенту та Раді ЄС забезпечити додаткову економію та підвищення енергоефективності в будівлях за допомогою [перегляду Директиви 2010/31/ЄС](#), а також прийняття нового [Регламенту про екодизайн для сталих продуктів](#).

Крім того, в ЄС триває активна робота над інтеграцією вимог щодо енергоефективності в ширшу рамку циркулярної економіки, ресурсоефективності, довговічності, ремонтпридатності продуктів. Так, 30 березня Єврокомісія опублікувала [Робочий план](#) з екодизайну та енергетичного маркування на 2022-2024 роки. План охоплює як напрямок роботи над вимогами до нових товарів, так і ті вимоги, над якими тривала робота у попередні роки, зокрема щодо продуктів споживчої електроніки (смартфони, планшети, сонячні батареї).

КЛІМАТИЧНА ПОЛІТИКА

РЕЗЮМЕ

Протягом 2022 року розвиток кліматичної політики сповільнився, що не в останню чергу спричинено війною, розв'язаною РФ. Простежується стагнація у напрацюванні та прийнятті законодавства, зокрема і з тих напрямів, які охоплюються ЄЗК зокрема та *acquis* ЄС у кліматичній сфері.

Наразі відсутня чітка прив'язка діяльності профільного міністерства в частині розроблення регуляторних актів та напрацювань робочої групи, що підготувала матеріали для проєкту Плану відновлення, зокрема і перелік нормативно-правових актів

Базово Україна сфокусувала свої зусилля на міжнародному рівні, просуваючи ініціативу зі створення Глобальної платформи для оцінки збитків клімату та довкілля внаслідок війни, одержання необхідної міжнародної підтримки та допомоги у проведенні такої оцінки. Окремі питання, які є продовженням зусиль попередніх років (наприклад, напрацювання заходів з реалізації оновленого НВВ), знайшли відображення у напрацюванні проєктів планів заходів, чи фактично відображають зацікавленість держави у просуванні участі та залученості України з окремих питань (наприклад, у глобальній ініціативі зі скорочення викидів метану).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді та Уряду України (у т. ч. Міндовкілля):

- переглянути та визначити системні реформи у кліматичній сфері, з урахуванням подальшої імплементації *acquis* ЄС у кліматичній сфері, основу якого визначатимуть законодавчі ініціативи, прийняті у рамках реалізації ЄЗК та пакету «Готові до 55».
- переглянути засади, на яких проєкт Плану відновлення України пропонує здійснити повоєнну відбудову та розвиток, заклавши кліматичну нейтральність в усі секторальні політики; визначити чіткий взаємозв'язок між реформами, запропонованими Планом відновлення, існуючими стратегіями/концепціями та тими реформами, які Україна зобов'язана буде впровадити у зв'язку з набуттям членства в ЄС.

ТАЙМЛАЙН

04.07.2022

укладено Імплементаційну угоду до Паризької угоди між Урядом України та Швейцарською Федеральною Радою

07.07.2022

схвалені зміни до Порядку погодження на імпорту/експорт контрольованих речовин, товарів та обладнання з метою забезпечення реалізації законодавчих положень про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами у зв'язку з воєнним станом

30.08.2022

оприлюднено проєкт розпорядження КМУ «Про схвалення плану заходів з реалізації Оновленого Національно визначеного внеску України до Паризької угоди до 2030 року». У жовтні 2022 року оприлюднено Звіт про проведення стратегічної екологічної оцінки проєкту та Звіт про проведені консультації.

22.09.2022

оприлюднено проєкт розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів з реалізації кліматичної політики України у рамках участі в глобальній ініціативі зі скорочення викидів метану «Global Methane Pledge».

06-20.11.2022

Україна взяла участь у Конференції ООН зі зміни клімату (COP27), що проходила цього року у Шарм-ель-Шейху, де була представлена окремим павільйоном, презентувала низку глобальних ініціатив, серед яких і Глобальну платформу для оцінки збитків клімату та довкілля внаслідок війни.

Основні події

На міжнародному рівні ключовою подією стало проведення у листопаді 2022 року Конференції ООН зі зміни клімату (COP27), в якій **вперше** в історії таких міжнародних конференцій Україна представлена окремим павільйоном. Ключовим завданням як участі України, так і самого павільйону було продемонструвати усьому світові згубний вплив війни, зокрема і на зміну клімату, та отримати від міжнародної спільноти підтримку для відновлення України.

У рамках COP27 Україна представила низку ініціатив високого рівня, серед

яких **Глобальну платформу для оцінки збитків клімату та довкілля внаслідок війни**. Платформа має стати майданчиком для міжнародної експертної співпраці, у рамках якої будуть напрацьовані єдині підходи до визначення шкоди довкіллю та клімату внаслідок збройних конфліктів. На COP27 Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України повідомив про запуск ініціативи «Український кліматичний офіс» за міжнародної технічної допомоги BMWK/ЄС, який функціонуватиме з метою надання допомоги Україні у реалізації кліматичних цілей на шляху до декарбонізації.

Україна просувала питання кліматичної політики як на багатосторонніх, так і на двосторонніх майданчиках міжнародних переговорів, які були частиною широкого спектру довкіллевих питань, але також досягнула домовленостей щодо підтримки змін у національній кліматичній політиці та праві. Так, між урядами України та Швейцарії [укладено](#) Імплементацийну угоду до Паризької угоди.

На національному рівні Україна зосередила увагу над напрацюванням проєктів актів стратегічного планування у кліматичній політиці. У серпні 2022 року оприлюднено проєкт розпорядження Кабінету Міністрів «Про схвалення плану заходів з реалізації Оновленого Національно визначеного внеску України до Паризької угоди до 2030 року». У жовтні 2022 року Міндовкілля розміщено Звіт про проведення стратегічної екологічної оцінки проєкту та Звіт про проведені консультації. Іншим напрямом стратегічного планування було напрацювання заходів з участі України у глобальній ініціативі зі скорочення викидів метану. У жовтні 2022 року оприлюднено [проєкт](#) розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження плану заходів з реалізації кліматичної політики України у рамках участі в глобальній ініціативі зі скорочення викидів метану «Global Methane Pledge».

У частині напрацювання та прийняття законів, необхідних для реалізації національної кліматичної політики, які б відображали виконання Україною, зокрема, і своїх міжнародних зобов'язань, наявні прогалини, оскільки такі не ухвалювалися. Примітно, що і [план](#) діяльності профільного міністерства з підготовки проєктів регуляторних актів на 2022 рік не передбачав розроблення проєктів актів у кліматичній сфері. Водночас представники Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України у публічному дискурсі неодноразово [наголошували](#), що триває робота над доопрацюванням проєкту Кліматичного закону України.

Чинником, який впливав на формування державної політики загалом та, зокрема, кліматичної політики, стала повномасштабна війна росії проти України, спричинені нею негативні наслідки та виклики щодо відновлення та подальшого розвитку України. Ключовим елементом цього процесу стало напрацювання робочими групами матеріалів [проєкту](#) Плану відновлення України. Інтегрована кліматична політика визначена однією з ключових реформ у матеріалах робочої групи «Екологічна безпека», впровадження якої передбачає низку заходів та завдань щодо запобігання та адаптації до зміни клімату. Проте такий підхід не окреслений у матеріалах робочих груп проєкту Плану відновлення як наскрізна реформа чи завдання з відновлення України.

Частина заходів кліматичної політики, які реалізовувалися протягом 2022 року, стосувалися й інших компонентів - зокрема, проєктної діяльності щодо напрацювання адаптаційної спроможності регіонів. Так, ще до війни команда Міндовкілля спільно з експертами проєкту APENA3 [створили](#) Методологію розробки стратегій адаптації до зміни клімату та планів реалізації у трьох пілотних областях – Івано-Франківській, Львівській та Миколаївській. Необхідність розроблення таких методологій передбачена Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року та планом з її реалізації.

До війни розпочата і тривала робота з розробки та запровадження системи торгівлі квотами на викиди парникових газів в Україні. Міндовкілля за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) у рамках проєкту «Підтримка встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів в Україні» спільно з міжнародною консалтинговою компанією Adelphi проводила серію тематичних заходів, але у зв'язку з війною та цілеспрямованим руйнуванням рф критичної інфраструктури вони були відкладені у часі.

Політика ЄС

Протягом 2022 року кліматична політика ЄС як складова ЄЗК формувалася у рамках пакету законодавчих ініціатив «Готові до 55» (Fit for 55), зокрема щодо системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS), розподілу зусиль зі скорочення викидів державами-членами ЄС, викидів та абсорбції від землекористування, зміни землекористування та лісового господарства (ЗЗЗЛГ), стандартів викидів CO₂ для автомобілів та мікроавтобусів, механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ), Соціального кліматичного фонду. Наразі переговори між інституціями ЄС щодо прийняття відповідних актів тривають.

З окремих ініціатива процес прийняття необхідних актів вийшов на завершальний етап. Так, між Європейським Парламентом і Радою ЄС вже досягнуто політичні домовленості (угоди) щодо перегляду правил СТВ ЄС (EU ETS) загалом та тих правил, які застосовуються до авіаційного сектору, посилення внеску сектору ЗЗЗЛГ у зростання загальних кліматичних амбіцій ЄС до

2030 року, більш жорстких цілей скорочення викидів для держав-членів згідно із Регламентом розподілу зусиль, а також більш жорстких стандартів викидів CO₂ для нових легкових автомобілів і фургонів, створення Соціального кліматичного фонду, впровадження СВАМ. Завершальним кроком стане офіційне затвердження політичних домовленостей Європейським Парламентом та Радою ЄС.

Європейська Комісія далі напрацьовує законодавчі пропозиції, спрямовані на реалізацію ЄЗК, зокрема і в кліматичній сфері. У листопаді 2022 року вона оприлюднила проєкт Регламенту про створення системи сертифікації видалення вуглецю в ЄС. Цією ініціативою вперше в ЄС пропонується запровадити такий інструмент на добровільній основі.

ДОВКІЛЛЯ ТА НУЛЬОВЕ ЗАБРУДНЕННЯ

РЕЗЮМЕ

В цілому, у зв'язку із російською агресією впровадження довкіллевих реформ було практично зупинено у 2022 році. Більшість запроваджених змін стосувалась дерегуляції та адаптації окремих механізмів до умов воєнного стану (особливо у сферах оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки).

Водночас, з моменту отримання статусу кандидата у члени ЄС, в Україні спостерігаються сприятливі умови для прийняття системних законів та стратегій у цій сфері. Так, були прийняті закони «Про управління відходами» та «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією», впроваджено єдиний реєстр зі стратегічної екологічної оцінки, йде підготовка до прийняття нового системного закону у сфері генетично-модифікованих організмів. Була прийнята Водна стратегія до 2050 року.

У поточних умовах системні реформи проводяться в дуже обмежених рамках публічного процесу (обговорення, розгляду), що не сприяє прозорості та якості таких реформ.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді:

забезпечити належну прозорість процесу обговорення та розгляду системних законопроектів у сфері довкілля.

Уряду України (Міндовкілля):

забезпечити належне доопрацювання проєкту Плану відновлення України з метою повноцінного відображення необхідних заходів з відновлення природи.

Органам місцевого самоврядування:

посилювати власний потенціал для подання заявок та впровадження проєктів в рамках програми LIFE.

ТАЙМЛАЙН

Основні події

У першій половині 2022 року всі зусилля у сфері довкілля та боротьби із забрудненням були спрямовані на адаптацію екологічних механізмів до умов воєнного стану. У першу чергу, мова йде про зміни у законодавстві щодо оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки. Міндовкілля запустило **ЕкоЗагроза** (офіційний вебресурс і мобільний додаток). У другій половині 2022 року спостерігались спроби впровадити окремі системні реформи. Серед основних слід виділити прийняття законів «Про управління відходами» (детальніше у розділі «Управління відходами та циркулярна економіка»), «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

об'єктів підвищеної небезпеки». Приєднання до програми ЄС LIFE відкрило значні додаткові можливості для впровадження системних проєктів у довкілльовій сфері.

У сфері екологічної оцінки (оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка) було запроваджено низку змін, пов'язаних із **адаптацією** до умов воєнного стану (обмеження доступу до інформації, обмеження форм громадського обговорення) та **дерегуляцією**. Так, було **виключено** діяльність з відновлення пошкоджених об'єктів зі сфери дії оцінки впливу на довкілля. Подібним чином, проєкти планів (програм) відновлення **виключені** зі сфери дії SEO. Водночас, уряд **пропонує** подальші змі-

ни до механізму ОВД, а Верховна Рада прийняла закон, що запроваджує єдиний реєстр у сфері CEO, який має запрацювати з весни 2023 року.

У сфері охорони атмосферного повітря, Міндовкілля прийняло порядки розроблення та затвердження [короткострокових](#) планів дій та затвердження [планів поліпшення](#) якості атмосферного повітря (для агломерацій).

У сфері водних ресурсів продовжувалась робота з розробки планів управління водними басейнами (наразі 4 плани вже розроблені), [затверджено](#) усі плани управління ризиками затоплення (усього 9), прийнято Програму державного моніторингу вод (зокрема й [Чорного та Азовського морів](#)), прийнято за основу [проект закону](#) про водовідведення стічних вод, встановлено усі [технічні вимоги](#) до якості питної води тощо. У грудні було [прийнято](#) Водну стратегію на період до 2050 року та операційний план до неї на 2022-2024 рр., якими, зокрема, визначено й завдання з імплементації низки директив ЄС у цій сфері. Стратегія передбачає низку вимірюваних індикаторів та критеріїв досягнення відповідних цілей.

У сфері регулювання генетично-модифікованих організмів йде робота над впровадженням нової системи контролю за ними, прийнято за основу [проект](#) нового базового закону у цій сфері.

У сфері промислового забруднення та охорони природи суттєвих зрушень не відбулось, зобов'язання за Угодою про асоціацію не виконуються. Водночас, у сфері промислових аварій [відбулась](#) повна адаптація до вимог Директиви Seveso III. Важливим досягненням є прийняття Закону «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів» (що потенційно сприятиме виконанню вимог для вступу в ЄС та забезпечує виконання відповідних міжнародно-правових зобов'язань України за Протоколом про РВПЗ). Для практичної реалізації закону ще потрібно прийняти ряд підзаконних актів.

1 грудня 2022 р. Верховна Рада прийняла Закон № [2804-IX](#) «Про хімічну безпе-

ку та управління хімічною продукцією», поданий Кабінетом Міністрів. Згідно з [пояснювальною запискою](#), основною метою документа є створення законодавчого підґрунтя для імплементації в національне законодавство вимог Регламенту (ЄС) 1907/2006 щодо хімічних речовин (так званий Регламент REACH).

Регламент 1907/2006 є основною системою хімічної безпеки в ЄС і забезпечує захист здоров'я населення та довкілля від ризиків, що можуть виникати від використання хімічних речовин. У принципі, сфера його застосування охоплює всі хімічні речовини - не лише промислового призначення, але й побутового. Центральним елементом є обов'язкова оцінка та реєстрація хімічних речовин спеціально створеним агентством на рівні ЄС (European Chemicals Agency (ECHA)). Лише зареєстровані речовини можуть розміщуватись на ринку ЄС.

Прийнятий [Закон](#) не забезпечує повноцінне впровадження Регламенту REACH в національну правову систему України. Концептуальні проблеми пов'язані у першу чергу з природою регламенту як правового акту ЄС: такі акти мають пряму дію і застосовуються в країнах ЄС безпосередньо (не потребують національних актів з їх імплементації). Окрім того, особливістю Регламенту REACH є наднаціональний підхід до регулювання хімічної безпеки шляхом надання відповідних повноважень спеціально створеному агентству.

Натомість, Законом не пропонується механізм узгодження національної реєстрації уповноваженим органом із цим процесом в ЄС. Зокрема, актом лише пропонується знижений розмір оплати за державну реєстрацію хімічних речовин, що вже зареєстровані в ЄС, не встановлено заборони державної реєстрації речовин, що не пройшли таку реєстрацію в ЄС тощо. У цілому, можна погодитись з тим, що Закон носить надто загальний характер, що унеможлиблює його детальний аналіз у порівнянні з вимогами ЄС (див. [порівняльну таблицю](#), надану офісом Віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції).

З огляду на статус України як кандидата в члени ЄС та, відповідно, необхідність повноцінної імплементації права ЄС, вважаємо, що Закон потребує суттєвого доопрацювання.

Серед трьох цілей проєкту **Плану відновлення України** дві мають **зелену складову**: стійкість (ціль першого етапу) включає “екологічну стійкість”; відновлення (ціль другого етапу) включає відновлення природних екосистем. Серед п'яти принципів, запропонованих у проєкті Плану відновлення України, лише один має зелені елементи: Build Back Better (відбудова кращого, ніж було). Цей принцип передбачає “використання передових та екологічних технологій” при будівництві нових об'єктів та “впровадження ключових принципів ЄС переходу до “зеленої” економіки”.

Цифровізація та Європейський зелений курс визначені як “стратегічні вектори розвитку”.

Представлений у Лугано проєкт Плану містить окрему національну програму № 3 “Відновлення чистого та безпечно-го довкілля”. На жаль, **ця** частина плану містить хаотичний набір ініціатив та проєктів різного масштабу та обґрунтованості: від відновлення конкретних об'єктів, навіть непов'язаних із впливом воєнних дій (як-от солеварні шахти Солотвино, створення еко-порталу) до загальних, цілком раціональних, пропозицій щодо відновлення дикої природи. Деякі проєкти потребують пояснення для розуміння їх змісту та мети, зокрема “нарощування мінерально-сировинної бази України”.

Політика ЄС

Збереження та відновлення екосистем і біорізноманіття – одна з ключових цілей, на досягнення якої спрямований Європейський зелений курс. ЄС активно просуває трансформаційні політики у цій сфері, вже прийнято Стратегію ЄС з біорізноманіття до 2030 року та Нову лісову стратегію ЄС до 2030 року. Мета ЄС – до 2030 року охопити принаймні 20% сухопутних і морських територій ЄС заходами з відновлення природи, а до 2050 року – усі екосистеми, які потребують відновлення.

Війна в Україні мала значний вплив на порядок денний в екологічній сфері в ЄС у 2022 році. Це проявлялось у закликах до послаблення екологічних цілей чи механізмів, особливо у сфері охорони природи та біорізноманіття. Реформа регламенту з хімічних речовин постійно відкладалась.

Водночас, у сфері екологічної політики, ЄС затвердив нову 8-му Програму екологічних дій до 2030 року, Єврокомісія оприлюднила проєкт змін до регулювання у сфері промислового забруднення, а Рада ЄС погодила загальну по-

зицію щодо проєкту Регламенту СВМ та щодо нового Регламенту про боротьбу із знелісненням за кордоном (через відповідні обмеження з розміщення товарів на ринку ЄС).

22 червня 2022 р. Європейська Комісія **оприлюднила** проєкти рішень у сфері охорони природи та використання пестицидів. Зокрема, Єврокомісія виступила з ініціативою прийняти так званий Закон про відновлення природи (у вигляді **Регламенту**). ЄС вперше пропонує прийняти регламент у сфері охорони природи, і це перша системна пропозиція у цій сфері з часу прийняття Оселищної директиви у 1992 році. Одночасно, Єврокомісія **виступила** з пропозицією щодо скорочення використання хімічних пестицидів - зокрема, встановити мету зменшити використання та ризики від хімічних пестицидів на 50% до 2030 року, заборонити їх використання у вразливих зонах, та загалом встановити чіткі правила використання пестицидів та їх обліку. У цьому контексті можна зауважити, що в Україні наразі використовується **значно менше** пестицидів: 0,75 кг/га проти 3,14 кг/га в ЄС.

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

РЕЗЮМЕ

Наразі спостерігається надзвичайно низький рівень уваги до запровадження циркулярної економіки в Україні. Зокрема більшість законодавчих актів в цій сфері не відповідають вимогам європейського законодавства, відсутнє законодавче закріплення відповідних процедур щодо збору та переробки відходів у різних сферах, а також спостерігається брак розроблення документів стратегічного планування щодо розвитку циркулярної економіки в Україні. Натомість процес реформування цієї сфери активно триває в ЄС, що вимагатиме відповідного врахування та подальшої імплементації в Україні.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді та Уряду України:

- врегулювати питання використання відходів для виробництва органічних добрив шляхом прийняття відповідного підзаконного нормативно-правового акту;
- розпочати роботу із підготовки Національного плану циркулярної економіки та відповідних планів дій щодо його реалізації, за аналогією із ЄС;
- завершити роботу з прийняття проєкту Закону «Про упаковку та відходи упаковки», привівши його у відповідність із вимогами Директиви 94/62 про пакування та відходи пакування;
- закріпити процедуру роздільного збору текстильних відходів, особливості їх переробки та подальшого використання.

Органам місцевого самоврядування:

сприяти переходу міст на відновлювані джерела енергії, максимальному наближенню та переходу до циркулярної економіки в містах, а також адаптації до змін клімату.

ТАЙМЛАЙН

19.04.2022

Прийнято постанову КМУ “Про затвердження Порядку виконання робіт з демонтажу об’єктів, пошкоджених або зруйнованих внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів” та “Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов’язаних із пошкодженням будівель та споруд”.

20.06.2022

Прийнято Закон «Про управління відходами»

20.09.2022

Прийнято Закон “Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів”

27.09.2022

Прийнято постанову КМУ “Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв’язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”

1.12.2022

Прийнято Закон “Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією”

Основні події

Відповідно до Угоди про асоціацію Україна мала гармонізувати законодавство у сфері пакування та відходів пакування до вересня 2020 року. З огляду на те, що пріоритетним питанням для циркулярної економіки є управління відходами, у т.ч. попередження їх утворення, циркулярна економіка наразі лише в планах, оскільки прийнятий Закон України “Про управління відходами” вступить в силу в червні 2023 року. Законом передбачається розробка та затвердження критеріїв віднесення речовин або предметів до побічних продуктів та відмежування їх від відходів; набуття права власності на відходи, виявлення та облік відходів, власник яких не встановлений (стаття 11-12 Закону); правового статусу громадян, утворювачів відходів, суб’єктів в сфері управління відходами (статті 14-17 Закону); повод-

ження з небезпечними відходами, побутовими відходами. Передбачається посилений контроль за небезпечними відходами, їх збором та обробкою. У сфері поводження з побутовими відходами передбачається порядок збору, в тому числі роздільного збору, вивезення, обробки, рециклінгу таких відходів. Окрім того, Законом передбачається запровадження посади оператора муніципальної системи управління побутовими відходами, який забезпечує функціонування муніципальної системи управління побутовими відходами. Крім того, закріплено цільові показники щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів до 2040 року та ліцензування господарської діяльності з управління небезпечними відходами та особливості дозвільної систем у сфері управління відходами.

Війна змістила пріоритети зі сфери поводження з відходами і циркулярної економіки на забезпечення більш нагальних потреб оборони та поводження з відходами війни. Планується розробка механізмів утилізації відходів, що утворилися внаслідок руйнувань під час війни, найбільш екологічним способом та повторне використання їх у будівельних роботах. 27 вересня 2022 року Уряд України затвердив «Порядок поводження з відходами від руйнувань будівель та споруд». Дана Постанова визначає поняття «відходи від руйнувань», класифікацію таких відходів, основні операції поводження з відходами від руйнувань та черговість їх проведення, а також основні положення щодо організації місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань та встановлює Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх повторного використання у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)). Постанова закріпила 7 видів операцій з поводження з відходами від руйнувань.

Важливо також закріпити у законодавстві нові правила відбудови житлових та нежитлових будівель, враховуючи положення [Регламенту будівельних виробів](#) (the Construction Products Regulation) внутрішнього ринку будівельної продукції та забезпечення гармонізації відповідності нормативно-правової бази для того, щоб побудоване середовище враховувало цілі ЄЗК щодо стійкості та клімату.

В Україні належним чином не забезпечується скорочення викидів від великих промислових установок та не є публічною звітність про викиди від промислових установок. Натомість спостерігається намагання впровадити незрозумілий механізм «обміну викидами», зокрема, проектом постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження

Порядку обміну обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в рамках впровадження Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок», оприлюдненим 16 лютого 2022 року. Прогресу щодо виконання НПСВ як частини імплементації Директиви 2010/75/ЄС із обов'язковим впровадженням найкращих доступних технологій для інтегрованого запобігання або мінімізації викидів в цілому немає. Існуючий стан розвитку «циркулярної економіки» в Україні можна оцінити як дуже низький або відсутній.

8 вересня Європейська Комісія опублікувала Третій Екологічний звіт 2022 «Переломити ситуацію завдяки дотриманню екологічних норм», у якому зазначено, що більшість держав-членів мають національні стратегії циклічної економіки та плани дій, існують значні відмінності між показниками продуктивності ресурсів держав-членів і показниками циклічного використання матеріалів. Коефіцієнти продуктивності вимірюють наскільки ефективно економіка використовує ресурси у виробництві, у той час як коефіцієнти циклічного використання матеріалів вимірюють частку матеріалу, відновленого та повернутого в економіку. Потрібні додаткові дії для покращення потенціалу переробки пластмас, будівельних матеріалів і текстилю. Запобігання утворенню відходів залишається важливою проблемою в усіх державах-членах, а в деяких країнах все ще потрібно боротися зі звалищами, що не відповідають стандартам». В Україні нам ще потрібно пройти цей шлях, разом зі вступом до ЄС. У нас немає ні національної стратегії циркулярної економіки, ні відповідного плану дій.

Політика ЄС

22-30 березня Єврокомісія представила [пакет пропозицій Європейського зеленого курсу](#), щоб зробити екологічні продукти нормою в ЄС, посилити циркулярні бізнес-моделі, зокрема у виробництві та переробці текстильних виробів і будівництва та розширити можливості споживачів для переходу до “зелених ринків” та запропонувала чотири ключові ініціативи [Положення про екодизайн для екологічно чистих продуктів \(ESPR\)](#) [Робочий план екодизайну та енергетичного маркування на 2022-2024 роки](#), [Зміни до Директиви про права споживачів](#), [Директива про недобрросовісну комерційну практику \(UCPD\)](#).

У квітні 2022 року Єврокомісія оприлюднила пропозиції щодо перегляду Директиви ЄС 2010/75/ЄС про промислові викиди.

В липні набув чинності Регламент (ЄС) 2019/1009, що встановлює правила на ринку добрив. Це дозволить продавати більше органічних добрив і добрив на основі відходів в ЄС.

Відповідно до планів, передбачається ще два важливі законодавчі пакети Єврокомісії.

Пакет «Нульове забруднення» включає:

- уточнений перелік забруднювачів поверхневих і підземних вод;
- перегляд законодавства ЄС щодо якості навколишнього повітря (Директиви 2004/107/ЄС і 2008/50/ЄС)
- перегляд Директиви Ради 91/271/ЄЕС про очищення міських стічних вод;
- перегляд Регламенту (ЄС) № 1907/2006 про класифікацію, маркування та пакування хімічних речовин (Регламент CLP).

Пакет циркулярної економіки II включає:

- пропозицію нормативно-правового

акту щодо обґрунтованості “зеленого” позиціонування продукції;

- нові рамки політики щодо використання пластику на біологічній основі, здатного до біорозкладання та компостування;
- перегляд Директиви 94/62/ЄС про упаковку та відходи упаковки (PPWD);
- пропозиція щодо заходів щодо зменшення викидів мікропластику;
- ініціативу «Право на ремонт».

У листопаді Єврокомісія вийшла з пропозицією щодо «Пакету циркулярної економіки II», а також [нових загальноєвропейських правил щодо упаковки](#). Для споживачів запропоновані зміни забезпечать можливість багаторазового використання упаковки, позбавлять від непотрібної упаковки, обмежать надмірне пакування та встановлять вимоги щодо чіткого маркування для підтримки правильної переробки. Очікується скорочення відходів упаковки на 15% до 2040 року на кожну країну ЄС, виходячи з кількості населення, у порівнянні з 2018 роком.

У сфері перевезення відходів в грудні 2022 року Єврокомісія схвалила проєкт Регламенту про перевезення відходів та направила документ на розгляд до Європейського Парламенту. Згідно з пропозицією, передбачається пряма заборона перевезення в межах ЄС усіх відходів, призначених для захоронення, за винятком випадків, коли це дозволено в обмежених та обґрунтованих випадках, а також заборона експорту небезпечних відходів з ЄС до країн, які не є членами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Експорт безпечних відходів з ЄС для переробки буде дозволений тим країнам, що не є членами ОЕСР, які дадуть на це згоду та продемонструють свою спроможність поводитися з цими відходами на засадах сталого розвитку.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

РЕЗЮМЕ

Значна кількість нових фінансових інструментів ЄС стала доступною для України протягом 2022 року, включаючи можливості фінансування проєктів, пов'язаних з цілями ЄЗК. Отриманню доступу до таких інструментів сприяло надання Україні статусу країни-кандидата, а також загальна підтримка у контексті подолання наслідків повномасштабного російського вторгнення та кризи, спричиненої війною. Водночас, ефективне використання цих інструментів залежить від інформаційної та організаційної підтримки, яка очікується з боку органів державної влади.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (МОН, Мінприроди, Міненерго, іншим ЦОВВ):

забезпечити всебічне висвітлення можливостей для використання фінансових інструментів ЄС заінтересованими установами в Україні, зокрема щодо фінансування проєктів та досліджень у сферах, пов'язаних з ЄЗК, а також сприяти налагодженню контактів із відповідними науковими, дослідницькими та іншими установами у країнах ЄС.

Науково-дослідницьким установам; підприємствам усіх форм власності, що діють в сфері енергетики, охорони природи та інших сферах, пов'язаних з ЄЗК:

брати участь у заявках на фінансування із доступних фондів ЄС та посилювати кооперацію з партнерськими установами в країнах ЄС.

ТАЙМЛАЙН

Основні події

З початком повномасштабного російського вторгнення Уряд України брав активну участь у посиленні співпраці з ЄС та отриманні можливостей для додаткового фінансування. Як наслідок, протягом квітня – липня 2022 року Україну було долучено до декількох фінансових інструментів ЄС, включаючи програми [LIFE](#) (бюджет до 2027 року – 5,4 млрд євро) та [Horizon Europe](#) (бюджет до 2027 року – 95 млрд євро).

Зазначені програми передбачають можливість самостійної подачі заявки на фінансування з боку установ, що здійснюють дослідницьку та іншу проєктну діяльність в сферах боротьби зі зміною клімату, захисту довкілля та інших галузях, пов'язаних із ЄЗК. Подача заявок можлива з боку як приватних, так і публічних організацій щодо запланованих нових видів проєктної діяльності. Заявки проходять детальну оцінку на відповідність основних рамкових критеріїв (зокрема SMART). Велика увага до транскордонної співпраці у запропонованих проєктах є також важливим критерієм при відборі.

Враховуючи те, що більшість інструментів є новими для України (за винятком Horizon Europe, яка є наступною після Horizon 2020, в якій також брала участь Україна), доцільним є всебічна підтримка та промоція органами державної влади щодо можливостей фінансування з джерел ЄС. Протягом 2022 року деякі ЦОВВ здійснювали таку діяльність, наприклад було організовано [семінар](#) щодо участі у програмі LIFE з боку Мінприроди, так само за сприяння Мінприроди було підготовлено пояснювальні [матеріали](#) щодо можливої участі у програмі.

Водночас доцільним було би посилення координації між ЦОВВ у сприянні залучення коштів за рахунок доступних фінансових інструментів ЄС, зокрема шляхом системної інформаційної підтримки для аплікантів та створення єдиного довідкового центру. Зазначені заходи доцільно здійснити до початку розгляду заявок на залучення коштів відповідних фінансових інструментів ЄС у 2023 році.

Політика ЄС

Початок повномасштабного російського вторгнення зумовив збільшення фінансування окремих заходів у сферах, пов'язаних з ЄЗК, на рівні ЄС. Зокрема, запропонований у травні 2022 року [план REPowerEU](#) передбачив суттєво амбітніші цілі щодо збільшення генерації енергії з ВДЕ, запровадження водневих технологій, скорочення споживання природного газу та заходи з енергоефективності. Для фінансування зазначених заходів було збільшено [бюджет ЄС](#) стосовно деяких фондів та програм на 2022 рік, зокрема NextGenerationEU та Just Transition Fund.

Важливість кліматичного порядку денного було збережено і у [бюджеті](#) ЄС на 2023 рік, де також збереглася тенденція збільшення фінансування зазначених сфер. Окрім того, Європарламенту [вдалося](#) відстояти додаткове збільшення фінансування програми Horizon Europe (на понад 660 млн євро) наступного року, попри позицію Ради

ЄС, яка початково пропонувала скорочення фінансування.

Наслідками російського вторгнення в Україну та економічної агресії проти країн ЄС стало погіршення економічного зростання в ЄС, збільшення інфляції, що зокрема проявлялося у надмірному рості цін на енергетичні ресурси. Для подолання цих негативних наслідків Єврокомісія неодноразово погоджувала схеми державної допомоги для окремих сфер економіки у країнах ЄС та розробила [Тимчасовий рамковий документ](#) для оцінки такої допомоги, де велика увага надається підтримці технологій ВДЕ та заходів енергоефективності.

Загалом спостерігається тенденція до зростання пріоритетності підтримки України і країн ЄС, які постраждали внаслідок російського вторгнення в Україну, у фінансуванні заходів на рівні ЄС в 2022 та наступному роках.